

UDK 27(091):091:811.16"9/10"

Vanda Babič

Filozofska fakulteta v Ljubljani

CERKVENOSLOVANSKA OSTALINA NA SLOVENSKEM –
ŽITJE SV. GREGORIJA, RIMSKEGA PAPEŽA IZ
SUPRASELJSKEGA ZBORNIKA

Žitje sv. Gregorija, rimskega papeža je osmo besedilo *Supraseljskega zbornika*, najobsežnejšega starocerkvenoslovenskega cirilskega spomenika iz 10.–11. stoletja. V nekdanji Kopitarjevi zapuščini, ki je danes del Rokopisne zbirke NUK v Ljubljani, je pod sign. *Cod. Kop. 2* shranjenih prvih 118 listov menologija – cerkvenih beril za mesec marec. Prvi del zbornika oblikuje skupno devetnajst besedil, od tega je sedemnajst žitij pravoslavnih svetnikov ter po ena pohvala in molitev. *Žitje sv. Gregorija, rimskega papeža* se po vsebini od večine žitij razlikuje, saj ne opisuje mučeniške smrti svetnika, ampak njegovo posvečeno življenje oz. njegovo legendarno pozitivno lastnost – dobroto in radodarnost.

Ključne besede: Supraseljski ali Retkov zbornik, najobsežnejši starocerkvenoslovenski cirilski rokopisni spomenik iz 10.–11. stoletja, menologij – cerkvena berila za mesec marec, žitja pravoslavnih svetnikov, Žitje sv. Gregorija, rimskega papeža

The *Hagiography of St. Gregory, Pope of Rome* is the eighth text in the *Codex Suprasliensis*, the largest Old Church Slavic Cyrillic monument from 10th-11th centuries. In Kopitar's bequest, now part of the Manuscript Collection of the National and University Library (NUK) in Ljubljana, the first 118 folios of a menology—ecclesiastic readings for the month of March—are preserved under the callnumber *Cod. Kop. 2*. The first part of the collection consists of nineteen texts of which seventeen are hagiographies of Orthodox saints, the other two arean adoration and a prayer. The *Hagiography of St. Gregory, Pope of Rome*, differs from most hagiographies, as it does not describe the martyrdom of a saint but rather his saintly life and/or his legendary positive characteristics—compassion and generosity.

Keywords: *Codex Suprasliensis* or *Codex of Retko*, the largest Old Church Slavic Cyrillic monument from 10th-11th centuries, menology—ecclesiastic readings for the month of March, hagiographies of Orthodox saints, Hagiography of St. Gregory, Pope of Rome

V Rokopisni zbirki Nacionalne univerzitetne knjižnice v Ljubljani je shranjen prvi del *Supraseljskega zbornika* (*Codex Suprasliensis*), ki je najobsežnejši starocerkvenoslovenski cirilski rokopisni spomenik iz 10.–11. stoletja.¹ Zbornik je del Ko-

¹ Po vsebini je zbornik cerkvenih beril za mesec marec (*menologij*) z žitiji svetnikov pravoslavne cerkve in zbornik homilij (pridig) za postni in velikonočni čas (*panegirik*). V celoti obsega 285 strani (skupno 37 zvezkov/sešitkov = XXXVII kvaternijev) in 48 besedil, od tega je 24 žitij, 22 homilij (večinoma Janeza Zlatoustega) ter po ena pohvala in molitev. Spomenik je danes dragocena lastnina treh evropskih nacionalnih knjižnic: –ljubljanske (118 listov ali prvih šestnajst kvaternijev z devetnajstimi besedili [sedemnajst žitij, po ena pohvala in molitev]), –sanktpeterburške (16 listov ali dva polna sešitka – XVII. in XVIII. kvaternij – s štirimi besedili [dve Zlatoustovi besedi in dve cerkveni berili]) in –varšavske (151 listov ali 19 sešitkov – od XIX. do XXXVII. kvaternija – s petindvajsetimi besedili [dvajset hvalnic in pridig ter pet žitij svetnikov]).

pitarjeve zbirke slovanskih kodeksov, natančneje njena šestnajsta enota (sign. *Cod. Kop. 2: Supraseljski kodeks-čti-minej za marec*) med skupno štiriintridesetimi rokopisnimi enotami iz Kopitarjeve zapuščine. S spomenikom je tesno povezano tudi naslednje besedilo (sedemnajsta enota) – *Kopitarjev prepis celotnega Supraseljskega kodeksa* (sign. *Cod. Kop. 1*), ki ga je naš veliki slavist ustvaril v letih 1838–1840.²

Ljubljanski del spomenika sestavlja prvih *devetnajst* besedil zbornika (sedemnajst cerkvenih beril za dneve od 4. do 24. marca³ ter ena pohvala in ena molitev). Po večini so to žitja pravoslavnih svetnikov, v katerih je opisan samo „svetniški“ del njihovega življenja: mučeniška smrt in raznovrstni čudeži, ki so jih s svojo predano molitvijo priklicali trpeči kristjani. Od „mučeniških“ žitij (imenovanih **мъчение, мъка** ali **страдътъ**) se vsebinsko loči pet žitij (večinoma imenovanih **житие**), v katerih je predvsem poudarek na njihovem svetniškem življenju in na čudežih, zaradi katerih je mnogo nevernikov začelo verovati v boga.⁴ Mednje spada tudi osmo besedilo Supraseljskega zbornika – *Žitje sv. Gregorija, rimskega papeža*.

Življenjepis sv. Gregorija je po naročilu papeža Janeza VIII. napisal Janez Diakon, sodobnik sv. Cirila in Metoda in soustvarjalec *Italske legende* (latinskega poročila o sv. Cirilu), v štirih knjigah v letih 873–875. Kratka oblika življenjepisa je bila kmalu prevedena tudi v grščino, poznal jo je že Fotij v Carigradu, verjetno pa tudi Metod. Grški življenjepis je podlaga za starocerkvenoslovanski prevod, ki je zapisan v Supraseljskem zborniku (v Spremni besedi Marijana Smolika k: LUKMAN 1980: 267) in je starejši izmed dveh znanih prevodov tega besedila.⁵ Mlajši je nastal v sredini 14.

² Jernej Kopitar se je za *Supraseljski zbornik* zanimal že pred izdajo Clozevega glagolita (1836), saj je želel oba spomenika primerjati med seboj; žal pa si mu ga je od Bobrovskega uspelo izposoditi šele nekaj let kasneje. Tako mu je ta leta 1838 na Dunaj najprej poslal drugi del rokopisa, katerega je Kopitar prepisal v prvih mesecih 1839. Po vrtniti izposojenega dela je od Bobrovskega kmalu prejel še prvi 16 šeširkov, ki jih je začel prepisovati 19. februarja, z delom pa končal 20. aprila 1840. Ne ve se, zakaj tega dela ni nikoli vrnil. Po Kopitarjevi smrti (1844) je bil prvi del spomenika leta 1845 skupaj s preostalo rokopisno zbirko prepeljan v Ljubljano – v last ljubljanske Licejske knjižnice, predhodnice današnje NUK (JAGIĆ 1910: 212–213; MOŠIN 1971: 46). Kopitarjev prepis je zapisan v kurzivni cirilici, z dokaj majhno pisavo, zato je na žalost težko berljiv. Ohranja pa vizualno podobo spomenika: obliko stolpiča, enako dolžino vrstic, vse okrajšave in nadvrstične znače; včasih se je avtor želel celo pri inicialah približati oblike v izvirniku, velikokrat je izrisal tudi vinjete nad začetki beril itn. Ob robovih besedila (levo in desno) so izpisane opombe o napakah, paleografskih in pravopisnih značilnostih spomenika, jezikovnih posebnostih itn. Njegove opazke so preproste, velikokrat je ob strani brez pojasnil samo ponovno izpisana oblika, ki je pritegnila njegovo pozornost, včasih pa so navedene tudi ustreznice v drugih jezikih, npr. v latinščini, grščini. Posebno razveseljujoči so prevodi treh oblik v slovenščino (enkrate tudi v češčino): – na strani [Kop 65, tj. *Supr 57^[27]*] je ob sedemindvajseti vrstici na desni strani besedila pripis **јеке = ko Carn.?** in **цо Boh.**, – na strani [Kop 147, tj. *Supr 136^[11]*] obliko **напрѣждъ** spremļa droben pripis **carn. napрѣј.**, – na strani [Kop 387, tj. *Supr 359^[11]*] pa je ob levi strani besedila **јестъ попът къз евотъ** (na predhodni strani je izpisana tudi oblika **господири**). Kopitarjev pripis **господири** poput cf. *Gospod Jernej*.

³ Med beriloma za 13. marec in 19. marec so vrzeli zaradi manjkajočih listov. Pri ljubljanskem delu zbornika je izgubljenih najmanj deset listov, medtem ko sta ostala dela spomenika – sanktpeterburški in varšavski – popolnejša, saj samo slednjemu manjka predzadnji list (o tem več v: BABIČ 2011a: 162–164).

⁴ O vsebini ljubljanskega dela Supraseljskega zbornika glej v člankih: Vanda BABIČ, Cerkvenoslovenska ostalina na Slovenskem – Zgodbe, kraji in osebnosti ljubljanskega dela Supraseljskega zbornika (prični del besedil – do Mučenja sv. Sabina), SR 59/2, 161–178; Vanda BABIČ, Cerkvenoslovenska ostalina na Slovenskem – Žitja svetnikov v ljubljanskem delu Supraseljskega zbornika (drugi del besedil – od Mučenja sv. Sabina do konca), *Zora* 80, 57–77.

⁵ Izdaja Supraseljskega zbornika Bolgarske akademije znanosti nam poleg reprodukcij originala in prepisa besedila žitja ponuja tudi grški izvirnik [Blg 119–124].

stoletja in je kot svojevrsten uvod zapisan v rokopisu štirih knjig *Dialogov* sv. Gregorija, shranjenem v *Ruski nacionalni knjižnici* v Sankt Peterburgu (sign. Q. I. 275; PETKOV 1993: 27).

Gregorij I. Veliki (lat. *Gregorius Magnus*; ok. 540 – 12. 3. 604) je bil štiriinšestdeseti rimski papež v letih 590 – 604 in je med pravoslavnimi Slovani eden izmed najbolj cenjenih zahodnih svetnikov in piscev (HANNICK 1974: 41–57). Po svojem, med ljudmi zelo priljubljenem, delu *Dialogorum libri IV de miraculis patrum Italicorum* (napisanem med julijem 593 in 594) je poimenovan tudi *Gregorius Dialogus*. Bil je prvi papež, ki je bil predhodno menih, in je tudi kot papež živel in zagovarjal preprosto asketsko življenje. Bil je velik mistik, znan po svoji odločnosti in človeški modrosti. Poleg sv. Avguština ga štejejo za duhovnega očeta in učitelja srednjega veka. Svojo službo je pojmoval kot služenje, saj je prav on vrsti papeških nazivov dodal ime *servus servorum Dei* – sln. *služabnik božjih služabnikov*. Iz papeštva je ustvaril glavno duhovno in politično noč na Zahodu, prizadeval pa si je tudi za odpravo suženjstva in preprečevanje vojn. Organiziral je obrambo proti Langobardom, z njimi 592 podpisal premirje in jih spreobrnil v katolištvo. Trudil se je za ponovno evangelizacijo Velike Britanije, kamor je poslal opata Avguština Canterburyjskega. Misijon med Angli in Sasi je bil, po mnenju F. K. Lukmana (1980: 116), eno njegovih najodličnejših in najtrajnejših del (... k veri privedel je Angle, goreč od svete ljubezni čredi Kristusovi nov pridružil je rod. Zvest pastir se je trudil, na to vso skrb si obračal, da pomnoženih čred Bogu pripeljal bi v dar. Božji konzul bil s tem si zares; veseli se zmage: tvojih naporov poslej tvoj brez konca bo sad; zapis na nagrobnem kamnu pri oltarju sv. Gregorija v levi stranski ladji bazilike sv. Petra; LUKMAN 1980: 263). Poostril je cerkveno disciplino in spodbujal razvoj reda benediktincev; med drugim je reformiral mašo in dal kanonu njegovo današnjo obliko (*Sacramentarium Gregorianum*). Je avtor številnih teoloških, duhovnih in pastoralnih spisov in pisem, kot sta npr. *Pastoralno vodilo* [*Liber regulae pastoralis*], *Razlaga Jobove knjige* [*Moralia in Job*] itn. Ustanovil je rimsко pevsko šolo (*Schola cantorum*), jo gospodarsko podprt in uredil s primernimi pravili, zato mu pripisujejo tudi *gregorijanski koral* (LUKMAN 1980: 41). Ponavadi ga upodabljajo v papeških oblačilih, s knjigo in škofovsko palico v roki; včasih mu na rami čepi tudi golob. Je zavetnik učiteljev, učenjakov, glasbenikov in cerkvenih pevcev. Njegovemu spominu je posvečen 12. marec (v Supraseljskem zborniku 11. marec) [SRL: 379; ODB II: 875–876].

Gregorij I. Veliki je bil potomec ugledne in premožne rimske družine (oče Gordian je bil višji uradnik, *regionarius*) in je bil sprva na visokem uradniškem mestu kot rimski prefekt (*praefectus Urbis*), potem pa se je leta 574 ali 575 odpovedal posvetnemu življenju in se naselil v samostanu sv. Andreja apostola v Rimu (LUKMAN 1980: 17–20). Šest let je bil zastopnik (*apokriziarij*) v Konstantinoplu, nato pa se je vrnil v Rim in bil leta 590, po smrti papeža Pelagiya II., enoglasno izvoljen za papeža. Ker si sam te zadolžitve ni žezel, je pisal cesarju, naj njegove izvolitve ne potrdi; ker pa s svojim pismom ni uspel, je hotel celo zbežati, vendar so za njegovo namero izvedeli in ga zadržali v Rimu, kjer je bil 3. septembra 590 posvečen v škofa in imenovan za papeža (LUKMAN 1980: 22–27). Zaradi strogega posta si je nakopal trajno želodčno in črevesno bolezen s hudimi krči in omedlevico, vendar je to sprejemal kot božjo dobroto. Zaradi tega je bil do bolnikov in ubogih vedno mehkega srca. Dobrodelenost

in zgledno življenje sta bili njegovi opazni vrlini, zato sta omenjeni tudi na njegovem nagrobnem kamnu pri oltarju sv. Gregorija v levi stranski ladji bazilike sv. Petra: ... Velikega svečenika telo v tem grobu počiva, ki povsod in vsevdilj v dobrih delih živi: glad je preganjal z jedjo in preganjal je mraz z obleko, duše z besedo svetó je pred sovražnikom kril; spolnjeval je z dejanjem, kar koli učil je z besedo, nauke nebeške učeč, dajal je vernikom zgled ... (LUKMAN 1980: 263).

Žitja Supraseljskega zbornika spadajo v začetno obdobje razvoja tega žanra; odlikujejo jih najlepše značilnosti predkanonskega žitja – naivni naturalizem, verodostojno detajliranje in realistično opisovanje življenja svetnikov. Poleg tega je v njih opaziti tudi vpliv antične pustolovske in biografske proze, antične poezije in ustnega slovstva. Avtorji so v svojih zgodbah uspeli že s povsem beletrističnimi metodami ustvariti dramatičnost pripovedi: razgibanost zgodbe se zrcali v retoričnem pripovedovanju, fantastiki, hiberbolah in v slikovitosti ljudske epike.⁶ Že stoletje kasneje so namreč te prvine neizprosno preganjali iz visokega kanonskega žitja, katerega oblika je bila strogo določena, v njem pa prevladujeta simbolika in idealistično upodabljanje svetnikov (BOEVA 1978: 60 in 63). Boeva (1978: 64) žitja v zborniku tematsko deli na zgodbe o mučenikih, umrlih za vero – teh je v spomeniku največ (npr. *Mučenje sv. Pavla in Julijane* [Sev 1^[1]–15^[15]], *Mučenje sv. Baziliska* [Sev 15^[18]–23^[26]], *Mučenje sv. Pionija* [Sev 124^[7]–142^[18]] in *Mučenje sv. Aleksandra* [Sev 155^[1]–166^[30]]), pripovedi o samotarjih, puščavnikih (npr. *Žitje Pavla Preprostega* [Sev 168^[28]–174^[7]], *Žitje sv. Izakija* [Sev 185^[24]–209^[20]], *Mučenje sv. Dometija in njegovih učencev* [Sev 213^[29]–220^[5]]) in besedila o cerkvenih dostojanstvenikih (npr. *Žitje sv. Gregorija, rimskega papeža* [Sev 119^[15]–124^[5]]). Osrednje osebnosti v žitjih še niso večplastno predstavljene: ni ponotranjenega doživljanja in opisovanja pristnih človeških značilnosti, zgodbe se osredotočajo predvsem na njihova dobra dela, raznovrstne čudeže, ki so jih s svojimi gorečimi molitvami priklicali trpeči kristjani, na preizkušnje in kesanja, pa tudi na to, kako se zavedo svojega grešnega življenja in spremenijo svoje versko prepričanje (npr. v *Mučenje sv. Trofima in Evkarpija* [Sev 209^[23]–213^[25]]).⁷ Večina žitij tudi ne vključuje nrvastveno-poučnega zaključka, ki ga nadomeščajo biblične prispodobe in citati iz bogoslužnih knjig. Tako je tudi v *Žitju sv. Gregorija*, kjer se npr. prigoda papeža z revežem konča z molitvijo. V mnogih žitjih Supraseljskega zbornika zasledimo prepoznavno značilnost tega žanra – trikratnost dejanj,⁸ tako je sv. Pavel Preprosti tri dni in noč čakal pred vrati sv. Antonina, da se ga je usmilil [Sev 170^[11–17]], trikrat je zapodil zlodeja, naj zapusti mladeničevo dušo, preden je stopil na kamen in zagrozil, da ne bo nikoli več sestopil [Sev 172^[9–26]], prav tolkokrat je padla ženska trkala na vrata sv. Jakoba, naj jo spusti k sebi [Sev 315^[7–24]] in čez tri dni so se umrli mučeniki prikazali v sanjah sv. Petru [Sev 81^[1–2]] itn. Ve-

⁶ Tako se v *Žitju Pavla Preprostega* zlodej spremeni v kačo, dolgo sedemdeset laktov [Sev 173^[23–25]], v Čudežih sv. Konona pa nastopa v obliki starke z iznakaženim telesom [Sev 36^[20–21]]. V *Mučeniški smrti sv. Artemona* jelen spregovori s človeškim glasom [Sev 224^[3–4]] itn.

⁷ V pripovedih o svetnikih tudi ni bogatih živopisnih predstavitev okolja, konkretnih opisov svetnikov itn. (BOEVA 1978: 64–65).

⁸ Magičnost trikratnega je prepoznavna značilnost že žitij sv. Simeona Prevajalca (gr. Συμεὼν ὁ Μετάφραστης, slov. *Simeon Metafrast*), bizantinskega hagiografa, ki je v 2. polovici 10. stoletja pisal pesmi in pridige, predvsem pa predeloval stare življenjepise svetnikov (zbirka *Monologij* v 10 delih), ki so imeli močan vpliv na cerkvenoslovanska žitja v vzhodnoslovanskem, bolgarskem in srbskem slovstvu ([SRL 1115], BOEVA 1978: 62).

liko motivov v zborniku je prevzetih iz pustolovskih in bibličnih besedil: npr. prerokbe svetih mož (npr. sv. Izakija in škofa Sisanija v *Mučeniški smrti sv. Artemona*), moč nad živalmi (sv. Aleksandra in sv. Artemona), čudežni glas z nebes (v *Mučenju sv. Trofima in Evkarpija*), življenjske preizkušnje (sv. Pavla in sv. Jakoba), oživitev mrtvega (npr. v *Žitju in mučeniški smrti Bazilija in Kapitona, mučenih v Hersonu*), trpljenje v ognju (sv. Pionija in sv. Kapitona) itn. (BOEVA 1978: 70). Legendarni motivi in vpliv ljudskega izročila bogatijo tudi *Žitje sv. Gregorija*, katerega zgodbu temelji na dveh motivih – dobrodelnosti svetega moža do ubogih in uresničitvi neznančevega prerokovanja: prosjak se bodočemu papežu predstavi kot poveljnik ladje, ki je po potonitvi obubožal (tako poklic kot sama usoda mornarja sta značilni prvini pustolovske pripovedi; BOEVA 1978: 69), sv. Gregorij mu trikrat pomaga in preda vse svoje premoženje, tudi srebrno posodo – materin dar [Sev 119^[28]–121^[5]], mnogo let kasneje pa revež ponovno obišče sv. Gregorija – njegova podoba se skrivenostno spreminja, enkrat je neizkušeni otrok, drugič že sivolasi starec – in mu razkrije svojo prerokbo izpred mnogih let, da ga bo vsemogočni bog postavil za “patriarha svoje svete cerkve” (BOEVA 1978: 69).

Žitje sv. Gregorija, rimskega papeža je v Supraseljskem zborniku napisano na straneh [Sev in Blg 119^[15]–124^[5]]⁹ (listi 61 [recto] – 63 [verso] oz. od trinajste strani VIII. kvaternija do druge strani IX. kvaternija). Kot vsa ostala besedila v *Supraseljskem zborniku* je napisano v prelepi pokončni ustavni pisavi.¹⁰ Besedilo najavlja drobčena vinjeta z rastlinskim motivom na levi in desni strani (glej tu, str. 56). Celoten naslov **μησαῖα μάρτια έτος δέ· γενίτικη γρηγορία παππὶ ρουμαῖκαρ**. (sln. *Meseca marca, 11. dne: Žitje Gregorija, rimskega papeža*) je po, v tem spomeniku, ustaljenem načinu, napisan z nekoliko manjšimi črkami.¹¹ Ob robu začetka žitja je velika iniciala Β (v obliki **βλαζενζιν**)

⁹ V originalu je besedilo žitja na straneh [Supr 121^[15]–126^[5]]. Med knjižnima ([Sev] in [Blg]) izdajama Supraseljskega zbornika ter digitalizirano izdajo NUK (ki sledi originalu) je namreč v številčenju strani prislo od 75. strani dalje do razlike dveh strani. Vzrok temu je list 38^{a–b}, ki je v originalu napačno uvezan pred VI. kvaternij; dejansko pa je to 8. (zadnji) list XII. kvaternija. Po Mošinovem mnenju (1971: 51) Miklošič te napake, ki je nastala že pri Kopitarjevem prepisu, ni opazil in je trajno ostala v razvrsttvitvi listov originala, v obeh knjižnih izdajah ([Sev] in [Blg]) pa je vključen na pravo mesto. Številčenje besedila se med izdajama [Sev] in [Blg] na eni strani ter originalom (oz. digitalizirano izdajo NUK) na drugi ponovno uskladi z 89. listom oz. s stranjo 177 (o tem več v: BABIČ 2011b: 59–60).

¹⁰ Zbornik je v celoti napisal samo en zapisovalec – Retko – v prvi polovici 11. stoletja v zahodnem delu Vzhodne Bolgarije [KME III: 781], zato se imenuje tudi *Retkov zbornik*. Zapisan je na dobro obdelanem pergamentu, z izenačeno pisavo v zgodnjem obliku cirilice, v prelepi pokončni kaligrafski ustavni pisavi. Besedilo je podano strnjeno: presledkov med besedami ni, razen manjših za pikicami ob zaključku posameznih besednih zvez. Črke v velikosti 3–4 mm so razvrščene nad linijo. Okraševanje spomenika je preprosto: v inicialah, ki se na začetku posameznih besedil (nekoliko pomaknjene iz vrste) spuščajo navzdol ob levi strani vrstic, in v vinjetah med besedili je izrisan enostavni geometrično-pletjeninasti tip ornamenta z rastlinskimi motivi ([KME III: 778] in MOŠIN 1971: 47–50). Naslovi besedil so izpisani z nekoliko manjšimi črkami (Severjanov navaja natančnejši podatek, da zavzemajo $\frac{3}{4}$ običajne velikosti črk v spomeniku [Sev 119]), pri tem pa so nekatere črke v višino raztegnjene in štrlico iz vrstice navzgor, npr. **η, α, ζ**, leva paličica v prejotiranem **ε**, **յор** v diagramu **ζι** itn. (glej tu, str. 56, tj. *Supr 121^[15]*).

¹¹ Pri tem je prvi del naslova (do pikice za števnikom) napisan na zdrgnjeni podlagi; avtor je verjetno odstranil napačen zapis in na isto mesto zapisal novo besedilo [Sev 119]. Ostale značilnosti naslova, zabeležene v [Sev], so še: **η в μησαῖα** je zapisovalec prilagodil iz, predhodno napačno zapisanega, cirilskega **Δ**, pecelj pri črki **α** v treh besedah štrli iz vrstice (**μησαῖα μάρτια ... παπῆι**, medtem ko so ostali **α**-ji običajne velikosti), iz vrstice sega tudi **յор** v grafemu **ζι** (**παπῆι**). Črka **о** na koncu vrstice je zaradi pomanjkanja prostora pomanjšana in nadpisana (**ρουμαῖκαρ**).

geometrijskega bizantskega stila z rastlinskim motivom, ki se na levi strani besedila razprostira navzdol čez sedem vrstic in je ena izmed večjih in lepših inicial v zborniku. Celotno žitje je izpisano z nekoliko večjimi črkami (velikosti 3–4mm), pri tem pa se nekatere črke razpotegajo pod osnovno linijo, npr. β , ζ , χ , ψ (v digramu $\psi\phi$), prav tako tudi redko rabljene velike (*verzalne*) črke.¹² Iz vrstic navzgor ponavadi štrlico samo razpotegnjene in v obliki nekoliko zožane male črke, ki se pojavljajo izključno na koncu nekaterih (nekoliko daljših) vrstic – z njihovo zožano obliko je avtor verjetno usklajeval dolžino vrstic. V zgodbici o sv. Gregoriju I. Velikem je v ta namen enkrat uporabil podaljšani τ (npr. πατριαρχεῖβα [Sev 119^[18]]), petkrat ožji in višji ζ (npr. εὐκέδηνή δύνη [Sev 121^[8-9]]) ter sedemkrat nadpisani ϕ (npr. κοραβ'νικόμ̄ [Sev 119^[30]], μέρο [Sev 122^[4-5]]). Dolžino zapisa (na koncu vrstic) skrajšujejo tudi ligature, npr. v Žitju sv. Gregorija petkrat λ (npr. ελάγενονοφυμδ [Sev 120^[17]], κέμδ [Sev 121^[11]]) in enkrat “neobičajna” ligatura $\text{u}\bar{\text{t}}$ ¹³ = $\check{s} + t$ (npr. οὐτεβεῖτλ/ετ [Sev 120^[27-28]]).¹⁴

Supraseljski zbornik je napisan v zgodnji obliki cirilice, zato ne preseneča, da imajo nekateri grafemi starejšo obliko od tistih, ki se pojavljajo v mlajših spomenikih. Nedvomno sta arhaične oblike grafema za *c* in *č*: prvi (u) se v zborniku (brez zamika spodnjega peclja v desno) v celoti zapisuje v linijskem sistemu – χ (npr. ψρυνοριζζψχ [Sev 119^[19]]), drugi (u) pa ima spodnjo paličico pomaknjeno na sredino čaše – ψ (npr. μῆψενικου [Sev 119^[21]]).

Navpični pecelj pri *jatu* še ne prodira navzgor čez linijski sistem, ampak ohranja višino ostalih črk (npr. ειδεύλωσε [Sev 121^[23]]). Grafem se v zborniku uporablja tudi za zapis $'a$ (namesto α) za mehkimi soglasniki, kar lahko razlagamo kot vpliv glagolske predloge (npr. εκεδρζжителιа бօրа [Supr 122^[1-2]] : καπλύθμι [Sev 51^[14]], ερχοβնիաց [Sev 122^[18]] : εչնիմբաց [Sev 10^[20]], պեսպա [Sev 260^[17-18]] : εամարթնչ [Sev 517^[15]] ; KME III: 779).

V zborniku se pojavljajo trije grafemi za *i*: – običajni in pogosti ι , ki ima nekoliko starejšo obliko črke z vodoravno prečno črtico, nekoliko pomaknjeno navzgor – ii (npr. πρηνεστη [Sev 38^[23]], βεληνη [Sev 37^[10]] itn.), in dve obliki *paličastega i*: – ι se praviloma uporablja na koncu vrstic (kot zadnja ali predzadnja črka) pri izenačevanju dolžine vrstic (npr. κρζштенիա [Sev 400^[26]], սի/շտչ [Sev 101^[26-27]]), – *paličasti i* s pi-

¹² Velike (*verzalne*) črke segajo v besedilu pod osnovni linijski sistem in zavzemajo najmanj dvakratno višino malih črk (ko stojijo na začetku vrstice, so tako kot iniciale pomaknjene iz vrste). Običajno so enostavne oblike, čeprav lahko posamično najdemo tudi nekoliko razkošnejše. V Žitju sv. Gregorija, rimskega papeža sta uporabljeni samo dve verzalni črki: enkrat Γ , ki s podaljšanim pecljem pronica že v naslednjo vrstico, in črka Σ , ki je v vseh treh primerih nekoliko manjša in ne posega v spodnjo vrstico.

¹³ V Supraseljskem zborniku je izpričana še ena “nenavadna”, vendar pogostejša, ligatura $\text{u}\bar{\text{t}}$ = $\check{s} + t$ (npr. εκιմ [Sev 13^[14]]), ki pa v Žitju sv. Gregorija ni zapisana. Opozoriti velja, da je pri povezavi teh dveh črk običajna ligatura ψ , ki pa je v Supraseljskem zborniku načeloma ni, čeprav je pisec enkrat ustvaril tudi zapis χωμετε [Sev 446^[20-21]]. V varšavskem delu spomenika najdemo npr. tudi “trojno” ligaturo $\text{u}\bar{\text{t}}$ = $\check{s} + t + i$ (npr. εκιմ [Sev 530^[23]]).

¹⁴ Sicer pa nam Supraseljski zbornik na koncu vrstic ponuja še ogromno cirilske ligatur, nadpisanih in razpotegnjениh črk, kot so npr. $\text{m} = n + i$ in $\text{t} = n + b$ (npr. ιαρεւենի [Sev 196^[29]] in πավեն/աւե [Sev 418^[28-29]]), $\text{m} = m + b$ (npr. ռարովեմզիմ [Sev 252^[30]]), $\text{m} = m + \check{z}$ (npr. մա [Sev 561^[18]]), $\text{sh} = \check{s} + i$ (npr. ծրակօփնեալի [Sev 233^[30]]), $\text{m} = p + i$ (npr. πριտյի [Sev 426^[8]]), $\text{m} = m + n$ (npr. մո/րա [Sev 547^[21-22]]), $\Psi = \check{c} + i$ (npr. πրէն/եռի [Sev 462^[8-9]]), $\text{te} = \check{b} + je$ (npr. բրտէ [Sev 542^[12]]) itn., nadpisani ϵ (npr. εչն [Sev 110^[17]]), n (npr. ձմի [Sev 174^[7]]) in τ (npr. εչն [Sev 169^[22]]) ter razpotegnjena ψ in Φ (npr. πօլօψ/ՄՇ [Sev 68^[16]], բմբէտ [Sev 186^[10]]) itn.

kicama (ї) pa pri zapisu tujk (npr. іѡанна [Sev 354^[16]]) in v položaju za “navadnim” i (npr. положи і [Sev 26^[9]], блаженій [Sev 64^[30]], приходаштийхъ [Sev 38^[10]],¹⁵ vendan tudi иштжштеимъ [Sev 38^[15]] in раждадлејтъ. Їждє [Sev 400^[19]]).

Jery je ustaljene oblike *-jor* + *paličasti i* = *зы* (npr. *странзы* [Sev 102^[27]]), vendar se (izredno redko) pojavlja tudi kot zveza *jer* + *paličasti i* = *ы* (npr. *пречистыя ради матрё* [Sev 124^[1-2]]) in *jor* + “*navadni*” *cirilski i* = *зы* (npr. *помышлению* [Sev 249^[18-19]]), vendar so pogoste tudi oblike *блаженъ* [Sev 120^[25]], *честынъ* [Sev 120^[23]] itn.^[16]

Pri nosnikih je posebna raba grafemov za *ę:¹⁷ v zborniku se pojavljajo kar štirje cirilski znaki, od katerih sta dva pogosta: trioglati ѧ za soglasniki ter običajni ѧ za samoglasniki in na začetku besede (npr. по дѣвати сътъ ՚ тридесати лѣтъхъ [Sev 9^[24-25]], глагоłад [Sev 119^[29]] : дивнаѧ сиа козы [Sev 224^[17]], аже [Sev 42^[26]]). Poleg omenjenih znakov se posamično pojavljata še ѧ (npr. мѧкы сѧ [Sev 222^[16-17]]) in ѧ, ki pa naj bi po mnenju raziskovalcev nastal vedno s popravljanjem napačnih črk (npr. ѧже [Sev 164^[16]],¹⁸ сѧдина [Sev 390^[13-14]]¹⁹ itn.).

Starejše oblike sta tudi *omega* – z visoko sredinsko črtico (npr. θεῶδορα· θεῶφιλα [Sev 54^[6-7]]), ki je v nekoliko mlajših spomenikih na vrhu skrajšana, in *psi* – v obliki križa (npr. ΤΑΛ’ΜΩ [Sev 70^[25]]).

Pri ižici v štrli spodnji pecelj navzdol pod vrstico (kot grški *yspsilon* je tudi sestavni del digrama ου) in se večinoma zapisuje v tujkah (npr. ἔγαρ' γελιήσκο [Sev 545^[27]], ἀγριλιάνε [Sev 1^[27]]), včasih pa tudi namesto že omenjenega digrama oz. ω (npr. v dat. sg. επεζ' πρέτιτβ κουμηρ [Sev 34^[22-23]], πιώνηις [Sev 34^[22-23]]).

Grafem ϕ ima v Supraseljskem zborniku glasovno vrednost *t*, kar potrjujejo primeri, tipa ΔΗΦΟΥΠΑΤΩ [Sev 99^[26]] : ΔΗΤΟΥΠΑΤΩ [Sev 99^[27]].

Od značilnih grških grafemov se zapisujeta še \bar{a} ks v tujkahah (npr. Δωράζ [Supr. 73^[2]]) in s , vendar samo kot številčna vrednost 6 (npr. ες δύον [Supr. 23^[28]]).

V spomeniku se uporabljata oba polglasnika (ž in š) s pogostimi medsebojnimi zamenjavami in redkimi izpusti (npr. ὁ ἔχει τὴν φήμοναν εἰς τὸν θρόνον [Sev 97^[19-21]], κεῖται σεβτὸς [Sev. 170^[30]], εὐζηραδούμιν εἰς [Sev 479^[11]]) ter vsi prejotirani vokali: poleg že omenjenih ž in š oz. kažejo, kažejo, ie (npr. προλιπά [Sev 122^[17]], ἱκο [Sev 120^[30]], λιθαστήνιμ [Sev 123^[30]], ψλοψτυχέσκον επασενίε [Sev 123^[16]]), čeprav najdemo (posebno pri tujkah) tudi posamične zapise brez prejotacije (npr. ιογλικάνον [Sev 213^[11]], αρτεμία [Sev 220^[9]], σιλβία [Sev 122^[12]], γλαγολανα [Sev 446^[5]], παλερτ [Sev 482^[12-13]], ισχοδενίε [Sev 450^[26]]²⁰ itn.).

¹⁵ Ob pogostejših zapisih съышаштийъ [Supr 40^[4]], бжии [Supr 121^[17]], григории [Supr 121^[26]] itn.

¹⁶ Pri oblikah nom. sg. m. влаженъ, шестъ ... prihaja bodisi do kontrakcije končnice določene oblike -у́бъ > -у in zapis *jery* kot *zu*, ali pa je to (ob enakem cirilskem zapisu) le starejša oblika (*-у́бъ) iste končnice.

¹⁷ Medtem ko pri zadnjem nosniku *q ni posebnosti: *ж* se praviloma zapisuje za soglasniki (tudi za mehkimi *l'*, *n'*, *r'*), in pa za samoglasniki (npr. *сътвѣтъ сѫднїшта* [Sev 1^[15]], *глаголъкштѹ* [Sev 30^[13]], *жюдъ* [Sev 2^[16]] : *вѣпнїкшт* [Sev 3^[17]], *ж* [Sev 2^[3]]).

¹⁸ Izdaja Severjanova (po njej pa tudi [Blg] poudarja, da je grafem *ia* nastal s popravkom iz *ia*, pri čemer se je po naključju ohranila *iota* iz prejšnjega grafema [Sev in Blg 164 in 184].

¹⁹ Prvotno je bila napisana oblika *čakavski*, pri kateri je bila nato zadnja črka zamenjana z *ä*, pri tem pa naj bi ostala leva navpična črta črke u [Sev in Blg 390].

²⁰ Primeri zapisov z e namesto te potrjujejo glagolsko predlogo besedila [KME III: 779].

Nadvrstični znaki so v Supraseljskem zborniku izredno pogosti (njihovo rabo je npr. podrobno opisal že Fran Miklošič [Mikl VII–X]). Med njimi sta prevladujoča *spiritus lenis* in *spiritus asper* – oba se pojavljata tako nad začetnim vokalom v besedi kot tudi v sredini besede – nad drugim vokalom v vokalni zvezzi: prvi predvsem nad palatalnim reduksijskim vokalom (npr. вѣдѣ и вѣ клаѣтъ [Sev 121^[30]], вѣстѣни [Sev 67^[12]], дѣнѣ [Sev 120^[17]]), drugi pa nad vsemi samoglasniki²¹ (npr. єдїнїз [Sev 121^[22]], воеѡода именемъ ѿгрипа [Sev 15^[21–22]], тобоїкъ ѡроджески [Sev 15^[21–22]], рѹмꙗска ѿгзика [Sev 146^[25]], ѹ ини мнози [Sev 171^[1–2]], патриархъ [Sev 121^[12]], vendar tudi ѡостантиниа [Sev 54^[6–7]], сиѣвіа [Sev 122^[12]] itn.). Zelo podoben šibkemu pridihi je *apostrof*, ki ga je avtor zbornika zapisoval na mestu izpuščenega polglasnika ali polnega vokala (npr. к’то [Sev 55^[14]], дѡмъ [Sev 15^[14]], взышына’го [Sev 120^[19]]). *Cirkumfleks* ima v Supraseljskem zborniku nad grafemom dva položaja: – nad и, ѿ, ю in w stoji na sredini širine grafema oz. digrama (npr. своїкъ [Sev 122^[17]], да ѿгѹшишьши сѧ [Sev 1^[22]], коѹмирослѹженїю ѿрже [Sev 185^[28–29]], пиѡни [Sev 142^[14]]), – nad grafemi л, н, љ in v tujkah nad к, г, х pa je zamaknjen nekoliko v desno in označuje njihovo mehkost (npr. глаголѧштѹ [Sev 75^[24]], иѹиїв [Sev 69^[22]], гѹжштииѹ [Sev 5^[26]] in кёла [Sev 119^[26]], ѿгѓељ [Sev 463^[17]], рѹхийль [Sev 386^[13]]). Za označevanje številčne vrednosti črk in okrajšav splošno poznanih besed se uporablja *titla*, ki je v zborniku oglate oblike in ravna z zavihkom na vsaki strani navzdol (npr. Мѣсаца марта въ єї· мѧчение ѡтадаго письма [Sev 124^[7]], въ єї· дѣнѣ [Sev 68^[22]]; Mošin 1971: 48–49; KME III: 779).

Prepis in prevod *Žitja sv. Gregorija, rimskega papeža* iz Supraseljskega zbornika v slovenščino²²

[VIII] 61 – recto [Sev in Blg 119^[15] oz. Supr 121]²³

Мѣсаца марта въ єї.²⁴ житиѥ григорѧ
папзи рѹмꙗскѧ.

Бла же ни григорији постѧвиенъ

Meseca marca, 11. dne: Žitje Gregorija,
rimskega papeža.

Blaženi Gregorij je bil postavljen

²¹ Razen nad и, ѿ, ю in w [Mikl VIII], nad katerimi je ponavadi izpisan *cirkumfleks*.

²² Prevod besedila *Žitja sv. Gregorija, rimskega papeža* iz Supraseljskega zbornika sta prvotno spodbudila NUK in Studio Fatamorgana, ki sta želela ta veliki cirilski spomenik predstaviti širši javnosti v obliku video in audio zgoščenke. V ta namen sem pri prevodu skušala v največji meri slediti izvirniku, saj naj bi bili vizualni predstavitev originala hkrati sopostavljeni tako ustrezno slovensko besedilo kot zvočna ponazoritev izgovora starocerkvenoslovenskega besedila, pri katerem sta mesta besednih poudarkov določila dr. Alenka Šivic-Dular in dr. Matej Šekli, izvirno besedilo pa prebrala in studijsko posnela strok. svet. Janez Zor in dr. Robert Grošelj. Do izida zgoščenke na žalost ni prišlo, zato se na tem mestu iskreno zahvaljujem vsem omenjenim kolegom za izkazano pomoč in njihov strokovni prispevek. Eden izmed največjih spomenikov slovenske pismenosti, katerega del je danes neprecenljiva dragocenost Rokopisne zbirke NUK, je tako vsaj simbolično združil strokovna prizadevanja nekdanjih in sedanjih predavateljev študijske smeri Pirmerjalno slovensko jezikoslovje na Filozofski fakulteti v Ljubljani.

Izvirno besedilo je v prepisu natisnjeno s presledki med besedami, kot v originalu pa so ohranjeni vsi nadvrstični znaki (title, apostrofi, naglasna znamenja) in okrajšave besed. Zaradi lažjega razlikovanja med črkama c in č je pri prvi uporabljena mlajša oblika – є (v zborniku є), pri drugi pa starejša – ѿ (taka, kot je v samem spomeniku). Mlajša oblika je tudi pri grafemu za i – и, medtem ko je v spomeniku dosledna raba и. V besedilu so označena – dvojno podčrtana – naglasna mesta v besedah (kot sta jih določila dr. Alenka Šivic-Dular in dr. Matej Šekli).

²³ Glej op. 9.

²⁴ въ єдїнїи на десѧт

Б҃СІСТЬ ПАТРІЈАРХЪ· СТ҃ВІ Б҃ЖНІ²⁵ ЦР҃К
 КВІ РІМІСТВІ· Є ПРѢЖДЕ ПАТРІЈАРШІСТВА·
 ЦР҃НОРИЦЬЦІ ВЪ МАНАСТВІРІ· СТАД
 ГО²⁶ АПОСТОЛА АНДРЕЯ· НАРИЦАЕМААГО
 КЛІОСКАУРІ·²⁷ БЛНІЗЬ СТ҃ОМ²⁸ МАЖЧЕНІКОУ·
 ІВАНА І ПАУЛА· ВІДАШЕ ЖЕ ІГОУМЕНІ ТО
 ГО МАНАСТВІРІ· МАТИ ЖЕ ІГО БЛАЖЕНАА СИ
 АВІАА· ЖНЕЦІАШЕ БЛНІЗЬ ВРАТЪ СТАДГО³¹ ПАУ
 АА АПОСТОЛА· НА МВСТВА НАРИЦАЕМ'ВІМ'З
 КЕЛА НОВА· ТЦ ЖЕ БЛАЖЕНІ ГРИГОРІИ· ІГО
 АДА СВАДБАШЕ ВЪ ХВІДНИЦІ СВОІЕЙ· Й ПИСАДА
 ШЕ· ПРИДЕ КЪ НЕМОУ· МАЛОМОШТЬ· МОЛА И
 Й ГЛАГОЛÀ· ПОМИЛОУІ МА РАБЕ БА³³ ВІШІШ
 НІАГО· ІАКО СТАРТІШИНА ВЪХЪЗ КОРДВ'НІКМІ·

z patriarha svete božje rimske cerkve; pred svojim patriarchatom pa je bil menih v samostanu svetega apostola Andreja, imenovanem Clivus Scauri,²⁹ ki je bil v bližini (cerkve) svetih mučenikov Janeza in Pavla.³⁰ Bil je predstojnik tega samostana. Njegova mati, blažena Silvija, je živelá blizu Vrat svetega Pavla apostola,³² v okraju, imenovanem Caelia Nova. Ko je blaženi Gregorij sedel v svoji celici in pisal, je prišel k njemu revež in ga prosil: »Usmili se me, služabnik Boga najvišjega! Bil sem poveljnik mornarjev,

61 – verso [Sev in Blg 120 oz. Supr 122]

И ІСТОПІХОМЪ СД І ПОГОУБІХОМЪ МНОГО І
 М'єніе· І СВОІЕ І СТОУЖДЕ· ЛЮБОНИШТИ
 І ЖЕ І ПІ ІСТИНІ РАБЪ ХРИСТОСВЪ· ПРИЗВ
 ВДВЪ СЛОУГРІ СВОІЕРО ГЛАГОЛА ЕМОУ· ВРАТЕ
 ШЕДЗ ДАДЖД ЗЕМОУ³⁴ ЗЛАТИЦЪ· ВРАТЪ ЖЕ ШЕ
 ДЗ СВТВОРИ ІАКОЖЕ ПОВЕДЕ ІЕМОУ РАБЪ БОЖІИ
 ГРИГОРІИ· І ДАСТЪ МАЛОМОШТЬ³⁵ ЗЛАТИЦЪ·
 І ОТИДЕ· ПАКІЗУ ОУБО МАЛО ПРІВМОУДНІВЪ ВЪ
 Т҃ЖДЕ ДЕНЬ· ПРИДЕ Т҃ЖДЕ МАЛОМОШТЬ КЪ

potopili smo se in izgubili veliko premoženja, svojega in tujega.« Kristusov služabnik je bil do revežev resnično radodaren. Poklical je svojega slugo in mu rekel: »Brat, pojdi in mu daj šest zlatnikov.« Brat je šel in storil, kot mu je zapovedal božji služabnik Gregorij: dal je revežu šest zlatnikov. In ta je odšel. Potem pa je revež malce počakal in še istega dne znova prišel k blaženemu

²⁵ СВАДТВІ БОЖНІ

²⁶ СВАДДАГО

²⁷ V besedni zvezri [...] въ манастирі· СТАДГО АПОСТОЛА АНДРЕЯ· НАРИЦАЕМААГО КЛІОСКАУРІ· [...], ki se v besedilu pojavi dvakrat [Sev 119^[19-21] in 122^[6-8]], se polstavčni odvisnik naricaiem'aga klioskaur. napačno sklonsko ujema z rodilnikom prehodnega samostalnika апостола (v prvem primeru je v rodilniku postavljeni tudi samo ime samostana, tj. naricaiem'aga klioskaur). Praviloma bi se moral slovnično ujemati z mestnikom samostalnika манастиръ; pravilno bi bilo torej napisano въ манастирі· СТАДГО АПОСТОЛА АНДРЕЯ· НАРИЦАЕМ'ВІМ'Ь (pravilno stcsl. naricaiem'iem' klioskaur). V mlajšem prevodu: въ овните сего апла андрея· нарицаеми клиоскавр (PETKOV 1993: 33^[5]) in prišedshi k tev' въ венител нарицаемка клиоскавр (PETKOV 1993: 34^[15-16]).

²⁸ СВАДТВОЮ

²⁹ Stcsl. клиоскавр; gr. *Κλοιοσκάρη*, lat. *Clivus Scauri* – ime samostana, posvečenega sv. Andreju apostolu (danes Cerkev sv. Gregorija Velikega /San Gregorio Magno/ v Rimu), je nastalo po poimenovanju ceste (ulice) v starem Rimu, ki je vodila od zahoda do hriba *Caelius*, enega izmed znamenitih sedmih rimskeh gričev (lat. *Mons Caelius*, ital. *Celio*). Samostan je (iz palače na hribu *Caelius*, podedovane po očetu) ustanoval sam Gregorij in v prvih letih meništva v njem tudi prebival (sicer pa je iz očetovega premoženja med drugim ustvaril še šest samostanov na Siciliji [SJS II: 28], LUKMAN 1980: 17, 20).

³⁰ Danes Bazilika sv. Janeza in Pavla v Rimu (Basilica Santi Giovanni e Paolo).

³¹ Glej op. 26.

³² Porta San Paolo v Rimu (prvotno lat. Porta Ostiensis) med Rimom in Ostio.

³³ БОГА

³⁴ ШЕСТЬ

³⁵ Glej op. 34.

БЛАЖЕНОУОУМОУ ГРИГОРОУ ГЛАГОЛА. ПОМИЛОУ
И МА РАБЕ БА³⁶ ВЪШИНАЛАГО ІАКО МНОГО ПОГОУБИ
ХВ. А МАЛО МИ ЕСИ ДАЛЗ. БЛАЖЕНГИЈ ЖЕ ПРИГ³⁷
ВАВ СЛОУГЖ СВОЕГО ГЛАГОЛА ЕМОУ. ИДИ БРАТЕ
ДАЖДЗ ЕМОУ ДРОУГЖК³⁸ З³⁹ ЗЛАТИЦУ. СВТВОРИ
ЖЕ БРАТЗ ТАКО. ВЪЗЬМУЖ ЖЕ НИШТИН ВІ⁴⁰ ЗЛА
ТИЦУ СТИДЕ. ПАКЦИ ЖЕ МАЛО ПОМОЧДИВ. ТРЕ
ТИКЕ ВЪ ТЪ ЖДА ДЫНЬ ПРИДЕ КЪ БЛАЖЕНОУОУМОУ
ГРИГОРИО ГЛАГОЛА. ПОМИЛОУ МА РАБЕ БОГА
ВЪШИНАГО. ДАЖДЗ МИ ДРОУГЖЕ БЛАГОСЛОВЬ
ІЕННИЕ ІАКО МНОГО ПОГОУБИХВ. БЛАЖЕНГИЈ ЖЕ
ПРИГУВАВ СЛОУГЖ СВОЕГО ГЛАГОЛА ЕМОУ. ИДИ
ДАЖДЗ ЕМОУ ДРОУГЖК³⁹ З³⁹ ЗЛАТИЦУ. ОТДВЕ
ШТАДЕЖ ЖЕ ГЛАГОЛА. ВЪРЖ МИ ИМН ЧУСТВИЛИ
ОТЪҮГЕ ІАКО НІВСТГА ОСТАДА НИ ЕДИНА ЗЛАТИ
ЦА ВЪ РУДЫНИЦИ. ГЛАГОЛА К НЕМОУ БЛАЖЕНГИЈ.
НЕ ІМАШИ ЛИ ИНОГО НИКАКОГОЖЕ СВѢСТДА. НИ
ЛИ РУДЫНА ДА ДАСИ ЕМОУ. ОНД ЖЕ ОТЪЕВША
ВЪ РЕЧЕ. ИНОГО СВѢСТДА ЧУСТВИЛИ ОТЪҮГЕ НЕ
ІММАМЪ. РАЗВЕ СъРЕБРЫНАЛАГО БЛЮДА. ІЖЕ
ІЕ ПОСЧЛАДА ГОСПОЖДА ВЕЛИКАЛА СВ КОНЦИЖ.⁴⁰

Gregoriju, rekoč: »Usmili se me, služabnik Boga najvišega, kajti mnogo sem izgubil, dal si mi pa malo.« Blaženi je poklical svojega slugo in mu rekel: »Pojdi, brat, daj mu drugih šest zlatnikov.« In brat je storil tako. Vzel je ubogi dvanaest zlatnikov in odšel. Pa je znova malce počakal in že je tretjič istega dne prišel k blaženemu Gregoriju, rekoč: »Usmili se me, služabnik Boga najvišega! Ponovno mi daj blagoslov, kajti mnogo sem izgubil.« Blaženi pa je poklical svojega slugo in mu rekel: »Pojdi, daj mu naslednjih šest zlatnikov.« Ta pa mu je odgovoril: »Verjemti mi, spoštovani oče, v zakladnici ni ostal niti en sam zlatnik več.« Blaženi mu je rekel:

»Nimaš nobenega drugega predmeta ali oblačila, da bi mu ga dal?« Pa mu je odgovoril: »Spoštovani oče, nobenega drugega predmeta nimam, razen srebrne sklede, v kateri ti je častitljiva gospa poslala kašo.«

62 – recto [Sev in Blg 121 oz. Supr 123]

ГЛАГОЛА КЪ НЕМОУ РАБЕ ВЖИН⁴¹ ГРИГОРИЈ. ИДИ
БРАТЕ ДАЖДЗ ЕМОУ БЛЮДЗ ТЪ. БРАТЗ ЖЕ
СВТВОРИ ІАКОЖЕ ПОВЕЛІ ЕМОУ БЛАЖЕНГИЈ.
И ДАСТ НИШТОУОУМОУ. НИШТИН ЖЕ ВЪЗЕ
МЪ ВІ⁴² ЗЛАТИЦУ И СъРЕБРЫНЦИ БЛЮДЗ ОТИДЕ.
ІЕГДА ЖЕ И ПОСТВАИША ПАТРИАРХА СТВІ⁴³ ЦРВ
КВИ РИМСТВИ. ПО ОБЗІЧАЮ ПАТРИАРХШ
СКОУ. ПОВЕЛІ САКЕЛАДРОУ СВОЕМОУ ВЪ ЕДИНИ
ДЫНЬ. ЕДНОИЖ ПРИВЕСТИ ВІ⁴⁴ МАЛОМОШТИ.

Božji služabnik Gregorij mu je rekel: »Pojdi, brat, daj mu to skledo.« Brat je storil, kar mu je zapovedal blaženi, in dal ubogemu. Ubogi pa je vzel dvanaest zlatnikov in srebrno skledo ter odšel. Ko pa so ga postavili za patriarha svete rimske cerkve, je nekega dne po patriarchovski navadi zapovedal svojemu upravniku,⁴⁴ naj na njegovo pogostitev istočasno pripelje

³⁶ Glej op. 33.

³⁷ Glej op. 34.

³⁸ ДЬВЕ НА ДЕСТЕ

³⁹ Glej op. 34.

⁴⁰ СВ КОНЦИЖ namesto pravilne sklonske oblike instr. sg. СВ КОНЦИЕНЖ; v mlajšem prevodu: СВ СОЧИВОМЗ КВАШЕНОМЗ – sln. s kvašeno lečo ([SJS IV: 142]; PETKOV 1993: 33^[29])

⁴¹ ВЖИН

⁴² Glej op. 38.

⁴³ СВАТВИ

⁴⁴ Stsl. сакеларин, сакеларъ, сакеларъ; gr. σακελλάριος, lat. sacellarius – sln. vodja kapele ali blagajne / zakladnice (tj. zakladnik, tudi ekonom) [SJS IV: 7].

⁴⁵ ДЬВЕ НА ДЕСТЕ

на трапезѣ своїхъ да обѣдоючи житъ съ нимъ.
сакѣдарий же сътвори ікою повелѣ имо
патриархъ. и призываѣ въ⁴⁷ мѣжъ иштъ.
и іегда сѣдоша съ патриархомъ. на трапезѣ
зѣ обрѣтоша са гї.⁴⁸ призываѣ же сакѣдар
ра глагола имо. не бѣхъ ли ти рѣкалъ въ⁴⁹ по
чубати. то како безъ моего повелѣнія
три на десате іеси почувѣалъ. сакѣдаръ же
слышавъ. и пристрашенъ бѣвъ. отъвѣ
штабъ рече къ немо. вѣрою ми чистыни
вадлдико. дѣла на десате ихъ іестъ. трапе-
тиаго на десате не видѣаше нико. тоже.
развѣ патриархъ іединъ обѣдоючи жите
мъ же имъ. видѣаше⁵⁰ патриархъ третиаго
го на десате сѣдошта на краинъ стола. и се-
лице іего обрадузы иzymѣниаше. обогада събо-
видѣти и вѣаше сѣда. обогада же отрокъ.
и іегда же вѣсташа съ трапезы. ины вѣса
отъпости благенъ. а третиаго на дес-
ате. видимаго тако чудзна. а и за-
ржкъ. и вѣведи и вѣ класть свой глагола

dvanajst revežev, da bodo jedli z njim.⁴⁶
Upravnik je storil, kar mu je zapovedal patriarch, in povabil dvanajst revnih mož.
Ko pa so sedli s patriarchom, se jih je na pogostitvi znašlo trinajst. Poklical je upravnika in mu dejal: »Ali ti nisem bil rekel, da jih pokliči dvanajst? Kako to, da si jih, brez mojega dovoljenja, povabil trinajst?« Ko je upravnik to slišal, se je prestrašil in mu odgovoril: »Verjemi mi, spoštovani sveti oče, dvanajst jih je.
Trinajstega ni, razen samega patriarcha, videl nihče.« Med jedjo je patriarch gledal trinajstega, ki je sedel na koncu mize. In glej, njegov obraz je spremenjal obliko, zdaj je bil videti starec, zdaj otrok. Ko pa so vstali od mize, je blaženi vse ostale odslovil, trinajstega, ki je izgledal tako nenavadno, pa je prijel za roko. Odpeljal ga je v svojo izbo

62 – verso [Sev in Blg 122 oz. Supr 124]

іємѹ. Заклинанїѧ та о вељуцивї сиљѣ въсе
држителѧ бога. Повѣждь ми к'то г҃ы
ієси. и ѿто ѡестъ имѧ твоѧ. онъ же рече
к' нєомѹ. и ѿже вѣправицѧніи имене м'
ієго. то и то ѿчудно ѡестъ. обаче азъ ѿсмѣ
ѹфбогъи. прищедши к' тебѣ ѿгда вѣ
въ манастири страдаго⁵¹ аньдреа апосто
ла. парицидемааго клиоскауор. ѿгда с'в
адѣаше въ хълпинѣ и писдаше. ѹмоуже
да дѣва на десате златницѣ. и съревръ
нъи блюду иже ти вѣ посълала съ ковчи
и⁵² блаженаа сиљвіа мати твоа. и да ѿ
въсіи іако ѿтъ дѣне того отг҃ибелнике пода

in mu rekel: »Rotim te pri veliki sili vsemogočnega Boga! Povej mi, kdo si, in kako ti je ime!« On pa mu je odvrnil: »Zakaj sprašuješ po mojem imenu? Tudi to je nenavadno. Sicer pa sem jaz tisti ubogi, ki je prišel k tebi, ko si bil v samostanu sv. Andreja apostola, imenovanem Clivus Scauri. Ko si sedel v celici in pisal, si mu dal dvanajst zlatnikov in srebrno skledo, v kateri ti je tvoja mati, blažena Silvija, poslala kašo. In da veš, tistega dne, prav takrat, ko si me

⁴⁶ Papež Gregorij I. in njegova mati Silvija (515 ali 525 – 592), ki je bila prav tako poznana po svojem usmiljenju, naj bi resnično vsak dan pripravila kisilo za dvanaest revežev.

⁴⁷ Glej op. 45.

48 Триє на десате

⁴⁹ Glej op. 45.

⁵⁰ V grčkem besedilu je zapisano: Ἐθέωρει – sln. *gledal je* [Blg 121^[23]], v mlajšem prevodu pa: *zgleduje*, oblika stesl. glagola *зърнети* – sln. *videti, gledati, zreti* ([SJS I: 691–692]; РЕТКОВ 1993: 34^[8]).

⁵¹ Glej op. 26.

⁵² Glej op. 40.

ми съ дълготръбенниемъ. и простиомъ
фъдъцемъ. нареце та гъ⁵³ патриархонъ въ
ти. сватъ⁵⁴ цръкви своенъ. за нѣкаке и кръ
въ своинъ пролина. и възти ти прѣимъни
коу. и намѣстъниконъ връховънаго ап
стола⁵⁵ петръ. глагола же къ немоу⁵⁶ блаже
нъни григорин. како въсъ⁵⁷ тъ⁵⁸ яко тъгъдъ⁵⁹
нареце гъ⁶⁰ възти мынъ⁶¹ патриархонъ. Ѹнъ⁶²
же отъзвъштавъ рече. не ѿльма ли дгѓе
аз гъ⁶³ въседръжнитела ѿсъ⁶⁴ дгѓъ. то тогъ⁶⁵
рдади въдъ. и тогдъ⁶⁶ бо го⁶⁷ пода⁶⁸ мд въ⁶⁹
посълалъ⁷⁰ къ тевъ⁷¹. исконсити онсръдните
твои. дште⁷² онбо⁷³ чловѣколюбънъ. а не
чловѣкомъ твориши въдъ. быти ми⁷⁴лостъ⁷⁵
своинъ. Блаженъ⁷⁶ же то съзъшавъ⁷⁷ онбо⁷⁸
са. не оубо⁷⁹ дгѓашъ⁸⁰ дотолъ⁸¹ въдъ⁸² дгѓе
ла. дкъзъ⁸³ къ чловѣкоу⁸⁴ во въсѣдова и възира.

obdaril, potrežljivo in z odprtim
srcem, je Gospod namenil, da postaneš
patriarh njegove svete cerkve, za katero
je prelil svojo kri. Da boš naslednik
in namestnik najvišjega apostola
Petra.« Blaženi Gregorij pa mu je
rekel: »Kako veš, da je Gospod takrat
določil, da postanem patriarch?« On
pa mu je odgovoril: »Mar nisem jaz
angel vsemogočnega Boga? Zato
vem. Takrat me je namreč Gospod
poslal k tebi, da preizkusim twoje
prizadevanje: je iskreno človekoljubje,
ali samo želja, da bi ljudje opazili twoje
usmiljenje.« Ko je blaženi to slišal, se je
prestrašil, saj do tedaj še ni videl angela,
da bi se pogovarjal s človekom in ga opazoval.

[IX] 63 – recto [Sev in Blg 123 oz. Supr 125]

иа ни. рече же дгѓелъ⁸⁵ къ блаженому⁸⁶мѹ. не
бой са. се посълалъ⁸⁷ мд гъ⁸⁸ да бждак съ
тобоинъ въ жити⁸⁹ съмъ. блаженъ⁹⁰ же съзъ⁹¹
шавъ⁹² то отъ⁹³ дгѓела⁹⁴ падде⁹⁵ ици⁹⁶ на земи.⁹⁷
и поклони⁹⁸ са⁹⁹ го¹⁰⁰ пода¹⁰¹ гла.¹⁰² дште¹⁰³ малаа¹⁰⁴
то¹⁰⁵ рдади¹⁰⁶ дадни¹⁰⁷ и ичесоже¹⁰⁸ съшта¹⁰⁹. толи¹¹⁰
ко¹¹¹ множество¹¹² штедротъ¹¹³ по¹¹⁴ са¹¹⁵ о¹¹⁶ мынъ¹¹⁷
прѣмилостивъ¹¹⁸ гъ¹¹⁹ яко¹²⁰ дгѓеда¹²¹ своегъ¹²².
посълти¹²³ къ мынъ¹²⁴ възти¹²⁵ ѿмоу¹²⁶ съ мно¹²⁷
и¹²⁸ възинъ¹²⁹. како онбо¹³⁰ сълавъ¹³¹ съподебдъ¹³²
са¹³³ прѣвѣдъжшти¹³⁴ въ¹³⁵ за¹³⁶ по¹³⁷ дехъ¹³⁸ тего.¹³⁹
и¹⁴⁰ дѣланжште¹⁴¹ прѣвѣдъ¹⁴². без¹⁴³ лъжда¹⁴⁴ бо¹⁴⁵ ѿ¹⁴⁶
къзъ¹⁴⁷. яко¹⁴⁸ ми¹⁴⁹lostъ¹⁵⁰ хвълитъ¹⁵¹ са¹⁵² съдъ¹⁵³.
и¹⁵⁴ ми¹⁵⁵ли¹⁵⁶ништа¹⁵⁷ въ¹⁵⁸ ѿ¹⁵⁹мъ¹⁶⁰ дакътъ¹⁶¹ боронъ.

Pa je angel rekel blaženemu: »Ne boj
se! Glej, Gospod me je poslal, naj bom
v tem⁵⁸ življenju s teboj.« Ko je blaženi
to slišal od angela, je padel predne na
zemljo. Poklonil se je Gospodu in rekel:
»Če mi je usmiljeni Gospod samo zaradi
te majhne, povsem neznatne, daritve
izkazal tolikšno milost in mi postal
svojega angela, da bo vedno z menoj,
kolikšne slave so deležni šele tisti, ki
žive po njegovih zapovedih in ravnajo
pravično. Kajti pravičen⁶² je tisti, ki pravi,
da usmiljenje slavi zmago nad sodbo.⁶³
Kdor ima s siromakom usmiljenje, daje

⁵³ Го⁶²подъ

⁵⁴ Апостола

⁵⁵ Го⁶³подъ

⁵⁶ Го⁶⁴подъ

⁵⁷ Glej op. 55.

⁵⁸ Житие се – sln. pozemsko življenje (življenje na zemlji) [SJS I: 609–610]

⁵⁹ Глагола (stsl. глагола)

⁶⁰ Glej op. 55.

⁶¹ Своего

⁶² Без лъжда – sln. brez laži, tj. pravičen [SJS II: 141–142]; v mlajšem prevodu: нељжен' sln. odkritosr-
čen, pravičen ([SJS II: 369]; PETKOV 1993: 35^[3])

⁶³ Jak. 2/13 (SvP 1282).

тъ же самъ ѿгнелескыи гостподъ· строили
чловѣцькое спасеніе· глаголетъ къ ѿ
десникъ стояштиими.⁶⁶ Градъ вѣте благо
словъенни ѿтъца моего· приимѣте ѿгро
товарионе вамъ цъарство· ѿтъ наудала ми
роу· ѿгненъ бо вѣхъ и дастъ ми істѣ.⁶⁷ Жа
днитъ вѣхъ и напоисте ма· строиенъ вѣ
хъ и наведосте ма· болѣхъ и присѣтисте
мене· нагъ вѣхъ и облѣкосте ма· въ темъ
ници и придоисте къ мѣни· юльма ѿбо съ
твориите єдномѹ ѿтъ братиѧ сеа молѧ хѹ
дѹя· то мѣни сътвориите· вѣди же въсѣ
мъ наимъ почитайштиимъ же и послю
шаджштиимъ· ѿсаузшати блаженши тѣ
глаго· и вѣчнѣгихъ благоглѣнъ· ѡже ѿгро
това боgъ либадштиимъ и· да ны съприи

posoilo Gospodu.⁶⁴ Прв та ангelski Gospod,⁶⁵
ки одлоča o človekovi odrešitvi, poreče
tistim, ki bodo na njegovi desnici: »Pridite,
blagoslovljeni mojega Očeta, prejmite
kraljestvo, ki vam je pripravljeno od začetka
sveta! Zakaj lačen sem bil in ste mi dali jesti;
žejen sem bil in ste mi dali piti; popotnik sem
bil in ste me sprejeli; bolan sem bil in
ste me obiskali; nag sem bil in ste me oblekli;
vječi sem bil in ste prišli k meni.⁶⁸ Kar
ste storili kateremu izmed teh mojih
najmanjših bratov, ste meni storili.«⁶⁹ Naj
bo vsem nam, spoštljivim in pokornim,
moč uslišati ta blaženi glas. In
naj nas Jezus Kristus ustvari za
prejemnike večnih dobrot, ki jih

63 – verso [Sev in Blg 124 oz. Supr 126]

мниски сътвориша хъсъгъ·⁷⁰ прѣчиства
ѓади матерј ѿго срѣја⁷¹ Богородица· ѯакъ
томоу подободатъ слава ѿсѧнъ и покла
нилие· ицина и присно и въ вѣкви вѣко
мъ· ѿминъ·

Bog namenja tistim, ki ga ljubijo.
Zaradi njegove prečiste matere, Svetе
Bogorodice, mu pristoji slava, čast in
poklon; zdaj, za vedno in na vekov veke.
Amen.

⁶⁴ Preg. 19/17 (SvP 608).

⁶⁵ V grškem besedilu je zapisano: ὁ τῶν ὅλων κύριος – sln. *Gospod vsega sveta* [Blg 123^[15]]. Bodisi gre za napako ali približno razumevanje grškega besedila [SJS I: 37]. V mlajšem prevodu: въсѣ ги – sln. *Gospod vseh* (PETKOV 1993: 35^[4]).

⁶⁶ глаголетъ къ ѿ десникъ стояштиими instr. pl. namesto къ ѿ десникъ стояштиимъ dat. pl.; v mlajšem prevodu: Глаго сѧчиши в десникъ ёго (PETKOV 1993: 35^[5])

⁶⁷ исти namesto исти [Blg 123], v mlajšem prevodu pravilno: исти (PETKOV 1993: 35^[7])

⁶⁸ Mt. 25/34–36 (SvP 1083).

⁶⁹ Mt. 25/40 (SvP 1083).

⁷⁰ Христос вогъ

⁷¹ срѣја

LITERATURA

A

[Supr] Supraseljski kodeks-čti-minej za marec, starocerkvenoslovanska redakcija, XI. stoletje. Rokopisna zbirka NUK v Ljubljani. Kopitarjeva zbirka slovanskih kodeksov. *Cod. Kop.* 2. 236 str. (Dosegljiv na spletni strani: <http://www.nuk.uni-lj.si/kopitarjevazbirka/>.)

[Kop] Kopitarjev prepis celotnega Supraseljskega kodeksa, 1838–1840. Rokopisna zbirka NUK v Ljubljani. Kopitarjeva zbirka slovanskih kodeksov. *Cod. Kop.* 1. 599 str. (Dosegljiv na spletni strani: <http://www.nuk.uni-lj.si/kopitarjevazbirka/>.)

B

[Mikl]: Fran MIKOŠIČ, 1851: *Monumenta linguae palaeslovenicae e Codice Supraslensi*. Vindobonae. 470. Sign. 20815 II in 20915 II.

[Sev]: Сергей СЕВЕРЯНОВ, 1904: Супрасельская рукопись. Том I. *Памятники старославянского языка*. Том II, вып. 1-й. Санктпетербург. 236. Ponatis iz 1956. *Editiones monumentorum slavicorum veteris dialecti*. Herausgegeben vom Seminar für slavische Philologie der Universität Graz. Vol. 1. Graz. 1–272 (1. knjiga) in 272–570 (2. knjiga).

[Blg]: Супрасълски или Ретков сборник в два тома. Йордан Заимов (Увод и коментар на старобългарския текст), Mario Capaldo [Марио Капалдо] (Подбор и коментар на гърцкия текст). Българска академия на науките. 1. София 1982. 564 str. 2. София 1983. 602 str.

C⁷²

Vanda BABIĆ, 2011a: Cerkvenoslovanska ostalina na Slovenskem – Zgodbe, kraji in osebnosti ljubljanskega dela Supraseljskega zbornika (prvi del besedil – do Mučenja sv. Sabina). *Slavistična revija* 59/2. 161–178.

– –, 2011b: Cerkvenoslovanska ostalina na Slovenskem – Žitja svetnikov v ljubljanskem delu Supraseljskega zbornika (drugi del besedil – od Mučenja sv. Sabina do konca). *Zora* 80. 57–77.

Л. БОЕВА, 1978: О житиях Супрасльского сборника. *Palaeobulgarica* 2/3. 60–71.

Mario CAPALDO, 1980: За състава на Супрасълския сборник. *Проучвания върху Супрасълския сборник*. Старобългарски паметник от X век. Доклади и разисквания пред Първи международен симпозиум за Супрасълски сборник (28–30 септември 1977, Шумен). Ур. Йордан Заимов. София: Издателство на Българската академия на науките. 208–216.

C. HANNICK, 1974: Die griechische Überlieferung der Dialogi des Papsies Gregorius und ihre Verbreitung bei den Slaven in Mittelalter. *Slovo* 24. 41–57.

⁷² Supraseljskemu zborniku je posvečeno ogromno člankov in študij. Izčrpen seznam teh najdemo v: [KME III: 781–784] in [Blg 11–16], zato tu navajam samo literaturo, ki je neposredno povezana s temo članka.

- В. Иванова-Мавродиова, Л. Мавродиова 1983: За украсата на Супрасълския сборник. *Литературознание и фолклористика*. В чест на 70-годишнината на акад. Петър Динеков. Санктпетербург. 165–174.
- Vatroslav JAGIĆ, 1910: *Энциклопедия славянской филологии*. Санктпетербургъ.
- Е. Ф. Карский, 1979: *Славянская кирилловская палеография*. Москва.
- Куют Кубев, 1980: История на Супрасълския сборник. *Проучвания върху Супрасълския сборник*. Старобългарски паметник от X век. Доклади и разисквания пред Първи международен симпозиум за Супрасълски сборник (28–30 септември 1977, Шумен). Ur. Йордан Заимов. София: Издателство на Българската академия на науките. 9–12.
- П. А. ЛАВРОВ, 1914: Палеографическое обозрение кирилловского письма. *Энциклопедия славянской филологии* (Под ред. И. В. Ягича. ИОРЯС, Вып. 4.1.) Петроград. 304.
- Franc Ksaver LUKMAN, 1980: *Gregorij Veliki in njegova doba*. Celje. 284.
- Alphons MARGULIÉS, 1927: *Der altkirchen-slavische Codex Suprasliensis*. Heidelberg.
- Fran MIKLOŠIĆ, 1862–1865: *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*. Vindobonae.
- Vladimir Mošin, 1971: *Kopitarjeva zbirka slovanskih rokopisov in Zoisov cirilski fragment iz Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani* (elektronska izdaja NUK Ljubljana). Ljubljana. 44–56.
- П. Петков, 1993: Два превода на Житието на Григорий Велики. *Palaeobulgarica* 17/3. 27–35.
- Проучвания върху Супрасълския сборник*. Старобългарски паметник от X век. Доклади и разисквания пред Първи международен симпозиум за Супрасълски сборник (28–30 септември 1977, Шумен). Ur. Йордан Заимов. София: Издателство на Българската академия на науките.
- [SJS I–IV]: Slovník jazyka staroslověnského I–IV. Praha 1966–1997.
- [SRL]: *Splošni religijski leksikon*. Ljubljana 2007.
- [KME I–III]: *Кирило–Методиевска енциклопедия* Т. I–IV. София 1985–2003.
Супрасълски сборник (авторика prispevka: Лидия Стефова). Том III. 776–784.
- [ODB]: *The Oxford Dictionary of Byzantium*. I–III. New York 1991.

Prilogi:

- prva stran z besedilom Žitja sv. Gregorija, rimskega papeža [Supr 121];
- prva stran Kopitarjevega prepisa Žitja sv. Gregorija, rimskega papeža [Kop 132].

6
РАЛЖЕМУЧОПСИФШИ ПРИЛЖЕСТЬ ВЪ
ТЪ ИЦЫШАЛА АНАБЕССКОИ ЧЕСКА СОСЛО
БЛАЖЕНКИ СІДРАЛЪ ПІШАГАЛА. КАК
ГІСІВІНЪ ЕКІЖЕ НЕДАЛІТВІСЬ НАІУАВЕ
НИИУЖЕМІНХЪ ИНІКТОРИНІСТЬ ВЪСМЪ
ДЛНДЖШТАБРАТНА ПІОДУХСЕМІНІР
НДІЖНІДІМІСТЬ САНДЕЖХОФФЛЕССКОІ
ЧАТИСА КІНУГАЛАМЪ ИНАМІЦІПІІ
ЛНВЪДА ИКЛАРДАРІСТВІВЕГА ПІІКЛ
НІВІКІСЛІКНІУВІЖПрОТАРЪ ВЪДІРЖ
НСНОВДАНИИ НІСКУНВЕСТЬ НАЛАВХ
НІХВАЛЖХСУКІРІУНАШЕМІ НІКІНІРІ
СІНІВВАЖКІСІМІ?

6
ЛІГАЦІЛЛАРТАВАЛ ЖИТНІГІРГОІАЛПІРУМІСІІ
БЛАЖЕНЫІГІРГОІН ПІСТАВІНІ
КВІНІІСІІСІІ. АПРДЖДЕПАТРАШІСІІ
ЧІПІРНЦІЧЕФІКЛАНАСТІІРН. СІЛА
ГІАПІСІХАЛАНДІІА НАРЧАМІЛАРІ
КАНІСКАУРА. БАНДІСТІЧЕМІЖЕНІСІУ
ІШАНАНПАУЛА. ВЪЛШЕЖЕРІУМЕНІТІ
ГОМАНАСТІРФ. МАТНІЖЕРІОБЛАЖЕНЛІСН
ЛБНІА ЖИВІАШЕБАНУВБРАТСТАГІВАУ
ЛЛНІСІІЛ. НАМІСІІСІІПАРЧАМІБЕІІЕ
ІСЛАНОВА. ТРЖЕБЛАЖЕНЛІГІРГОІН. НІ
ДАСЕДАШЕСІВХІДНІКСІІНІ. НІСІАЛ
ШІ ПРІДІСЕМІЛУНЛАХІШІТВ. МІЛАН
НІУАЛГЛА ПІМІАУНІЛАРАБЕАВІНІЕ
НІАРІ ІАСТАРЖИШІЛАКНХІСІРІВНІКЛ.

Prva stran besedila Žitja sv. Gregorija, rimskega papeža [Supr 121].

наданім імені Іоанна, проповідників ікоф. бж.
Іоанна Кронштадтського на подібному заслуженому
Іваном подібної посади іконографії, яка
зосереджена від сине місця на чорні
маки з зеленою листя. Іконографія дів. бж. є ціл
дії відмінних драматургів, покращих відмінно,
і дозволює до оточення ідеїми фольклорними декорами
затем із філії французьким вінком Дора. У п'ятій
нічі контрат-іконостаса проповідник бж. Іоанн
заслуженому. Опуклістю Іконографії, на чорні
маки з зеленою листя, заслуженому. Рівність і опуклістю
ікоф. ікоф. ікоф. (ікоф. Амвон).

Богдан
Місцея магна 65 км. Місцея присела півдні
Броварського

61- 67

Латински прозорци, то са създадени
въз основа на пропорции, като дължина и ширина
са римски, а вътре на пропорциите
членени са във пропорции, които са
относително еднакви. Наричат се
класически. Такъ също изглежда
шапка и плаща. Всички те изглеждат съ-
го пропорциите, нали че това е различно от
личи. Задълбочен същът бранд съществува
за всичко, на която е наричано също
това едно. Това е наименование
да съдържа 8% флуоритови обекти, иначе
се придава към тяхната пропорция, нали
и така са, които показват, че да ~~се~~ съдър-
жат, както показва разделящите
името, така съдържани същът коралънът.

poynt
propunct.
sed in septe
punct.

Prva stran Kopitarjevega prepisa Žitja sv. Gregorija, rimskega papeža [Kop 132].

SUMMARY

The *Codex Suprasliensis*, the largest Old Church Slavic Cyrillic manuscript, was discovered by M. K. Bobrowski in 1823 in the Supraśl monastery in North-East Poland. Presently it is a priceless possession of three European national libraries: the Manuscript Collection of the National and University Library (NUK) in Ljubljana (first 118 folios), Russian National Library in St. Petersburg (16 folios), and National Library in Warsaw (the largest section—151 folios).

The codex was entirely written by one scribe, Retko, in the first half of the 11. c. in the Western part of East Bulgaria, on a well-processed vellum. The text is rendered without spaces between words, with evenly written characters of the early form of Cyrillic, i.e., in a magnificent calligraphic *ustav* writing. Decoration of the codex is simple: in the initials running down several rows on the left side in the beginning of individual texts and in the vignettes as dividers between texts, a simple geometric-knotwork ornamentation with floral motifs is executed.

By its content, the codex is a collection of ecclesiastic readings for the month of March (menology) with hagiographies of Orthodox saints and a collection of homilies for Lenten and Easter season (panegyric). It includes 285 pages in total (37 volumes and 48 texts, including 24 hagiographies, 22 homilies [mainly of St. John Chrysostom], one an adoration and one a prayer).

The Ljubljana part of the monument includes the first nineteen texts of the codex (seventeen ecclesiastic readings for the days between March 4–24, one an adoration and one a prayer). These are mainly hagiographies of Orthodox saints, describing only the “saintly” part of their lives: martyrdom and various miracles conjured by the ardent prayers of the suffering Christians. Five hagiographies (mainly called *житие*) differ in content from the “martyrdom” hagiographies (called *мучение*, *мъка* or *страстъ*), as they emphasize saints’ saintly lives and miracles, which brought many non-believers to believe in God. Among them is also the eighth text—*Hagiography of St. Gregory, Pope of Rome*—on pages [Sev 119^[15]–124^[5]], with the story of his exemplary life, legendary altruism and compassion for the poor. The article provides a transliteration of the entire hagiography according to the paleographic method with accentuation and a Slovene translation of the text.